

RESSENYES INDIVIDUALS

LLULL, Ramon: *Medicina de peccat*, edició crítica d'Anna Fernández-Clot, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019; «Nova Edició de les Obres de Ramon Llull» XVI.

ALBA ROMANYÀ SERRASOLSAS

Universitat de Barcelona

albaromanya@gmail.com

La *Medicina de peccat* de Ramon Llull és un tractat moral en vers de gran valor que, sovint, ha quedat relegat en segon terme. No només perquè, pel seu to propèdèutic i didàctic, s'ha menystingut com a producte artístic, sinó perquè, fins i tot, s'ha posat en dubte la seva unitat genètica. Si, a més, es tenen en compte les poques edicions que se'n tenien fins al dia d'avui, només es pot arribar a la conclusió que ha estat un obra que ha rebut poca atenció i que, tant filològicament com teòricament, necessitava una empena que la projectés al públic amb el rigor que mereix i amb la informació necessària per comprendre-la i emmarcar-la correctament.

La nova edició crítica de les NEORL, d'Anna Fernández-Clot, vol presentar una solució als problemes esmentats. La introducció de l'edició és un estudi aprofundit de l'obra que dona mostra d'una recerca intensa. Al seu torn, l'edició crítica, molt acurada, presenta per primera vegada una collació de tots els testimonis existents. En efecte, la necessitat filològica d'aquesta edició crítica es fa evident quan se'n revisen les edicions anteriors. La primera, de Jeroni Rosselló, data del 1859 i utilitza uns criteris d'edició poc rigorosos. La segona, de Salvador Galmés, del 1938, presenta un text curiosament estudiat, però no té en compte la tradició completa de testimonis. Finalment, la darrera, del 1993, no publica el text català, sinó la traducció llatina —del segle XVIII— del capítol «De trinitat» i de l'opuscle *D'oració*.

Havent mirat enrere, sembla clar que era essencial una nova edició de la *Medicina de peccat* que fos rigorosa i íntegra. La proposta de les NEORL aplega totes aquestes característiques: no només perquè té en compte tots els testimonis conservats —complets o parcials, catalans o llatins—, sinó perquè, a més, pren com

a base l'únic testimoni medieval que transmet el text complet i el revisa per proposar les esmenes pertinents. El resultat és una edició acurada que respecta fidelment l'ortografia del testimoni base amb poques intervencions, que, en tots els casos, es justifiquen i s'indiquen adequadament.

D'altra banda, l'estudi de l'obra desmentir tòpics i hipòtesis que havien acompanyat l'anàlisi del tractat al llarg del temps. De fet, en el «Prefaci», Anna Fernández ja expressa la necessitat que l'obra hagi estat revisada, editada i estudiada en profunditat. Entre altres coses, reclama el valor del tractat, que, sovint, ha estat infravalorat pels estudiosos. Seguint una tendència que venia del segle XIX, els acadèmics buscaven «poesia» en el que Llull havia concebut com una «obra rimada» amb finalitat moral i teològica. Si es té en compte l'objectiu del conjunt de l'obra de Llull —escriure el millor llibre del món contra els errors dels infidels—, queda clar que la *Medicina de peccat* segueix una tendència general. El seu to moralista, doncs, no és l'excepció, sinó la norma i, per tant, no ha de ser un motiu per deixar-la en segon terme en favor d'altres obres lul·lianes més líriques.

En aquesta línia, en el mateix «Prefaci», Fernández s'afanya a assegurar que la *Medicina de peccat* va ser una obra que Llull va concebre com un tot. Alguns estudiosos havien fet la hipòtesi que, com que les diferents parts i capítols del tractat tenen una estructura interna molt diversa, l'obra podria haver estat generada a partir de la unió de fragments de diversos textos lul·lianes. Amb tot, aquesta edició assegura que l'estructura diversa té una raó de ser i forma part d'una lògica estratègica típicament lul·liana.

Després del «Prefaci», la «Introducció» repassa detalladament els factors més rellevants que envolten el tractat moral. Comença situant l'obra en l'espai i en el temps i afirmant que la *Medicina de peccat* «és una obra original de Ramon Llull, acabada d'escriure a Mallorca, el juliol de 1300» (p. 3). L'obra va ser escrita en un moment de gran activitat del beat, en el qual va escriure obres propagandístiques, doctrinals i morals. El públic potencial del tractat és molt genèric: els cristians que es volen alliberar de les faltes comeses i busquen la salvació de l'ànima. L'obra busca proporcionar exercicis espirituals que permetin demanar perdó pels pecats comesos i prevenir futures temptacions. Per fer-ho, proporciona coneixements doctrinals que han d'ajudar perquè els lectors aprenguin a viure d'acord amb els manaments de Déu.

La mateixa estructura de l'obra ja està pensada per a una correcta assimilació dels continguts doctrinals: a més de presentar el recurs mnemònic del vers i les rimes, la *Medicina de peccat* està dividida en cinc parts que ajuden el lector a centrar-se en l'únic tema que ha d'assimilar. L'estratègia de Llull és facilitar la lectura del tractat transformant-lo, no en una obra de consulta, sinó en un electuari moral, és a dir, en una solució medicinal que, com un xarop, ha de curar l'ànima i encaminar-la cap a la salvació. Les intencions de Llull queden ben definides en el pròleg de l'obra, en el qual afirma que «Contricció, confessió, / encara satisfacció, / e la bona temptació, / e oració exament, son medicina e ongent / contra peccat e falliment.» (p. 119, vv. 1-6). Proposa, doncs, cinc remeis que han de ser-

vir com a medicina contra el pecat. Remeis que, al seu torn, es corresponen a les cinc parts de l'obra: la contrició, la confessió, la satisfacció, la bona temptació i l'oració. Aquesta idea queda refermada en el colofó, moment en el qual, recuperant el fil del pròleg, Llull insisteix en la funció del seu tractat moral: «qui's en peccat e·xir en vol, / ab est escrit, a son poder; / car ab el orá mantener / la fi a la qual es creat, / e'n sabrá i xir de peccat» (p. 367, vv. 5.862-5.866).

Anna Fernàndez demostra que una mirada atenta a l'estructura de les cinc parts en revela una concepció molt ben travada, que s'oposa clarament a la idea fragmentària que s'havia tingut en el passat. En efecte, cada remei contra el pecat, i cada part, és un pas més cap a la salvació final. D'aquesta manera, les tres primeres parts —«De contrició», «De confessió» i «De satisfacció»— es corresponen als tres primers passos que ha de seguir el bon creient. Amb tot, aquests primers passos es corresponen a un mateix estadi de curació del pecat: la penitència, que ha de servir per purgar el subjecte i per reconciliar-lo amb Déu.

Aquestes tres primeres parts tenen en comú una veu en primera persona que ha d'ajudar el lector a identificar-se amb el penitent: una veu que prega per expressar la seva culpa i la seva voluntat d'esmenar-se. N'és una bona mostra el capítol 12 de la primera part, que comença amb un apòstrof a l'engany: «A engan, que vos enganats!» (p. 131, v. 237). Després, continua amb una acusació del pecat i amb una confessió del jo líric: «Car eu estay en aquel cas, / e son aquel engañador / qui hay enganada valor / en tot so per que'n mi no val, / car de mon cor fayt ay ostal / a engan e a trayment» (p. 131, vv. 244-249). Anna Fernàndez subratlla que el jo poètic d'aquestes tres primeres parts també es caracteritza per la riquesa dels seus recursos expressius. Com ja s'ha vist, abunden els apòstrofs i les confessions, però també són freqüents altres mètodes retòrics, com les definicions de conceptes.

La quarta part —«De temptació»— vol oferir recursos al creient perquè s'aparti de les temptacions del dimoni i es deixi guiar per les del bon àngel. Reconeix, doncs, dues vies de temptació: una que s'adequa a l'ordre diví i una que la perverteix. Aquesta etapa, doncs, ja no consisteix a purgar el pecat, sinó a prevenir-lo: «car vuyl mostrar / com se pusc'om guardar / al comensament, com vol far / alcuna re» (p. 217, vv. 1857-1860).

Finalment, la cinquena part s'ocupa de l'oració. És gràcies a aquest bon costum que les persones poden canalitzar les seves potències a la primera intenció. Aquesta darrera part, que va circular com a opuscle autònom, suposa el final del procés de curació de l'ànima malalta i proposa un mètode de pregària que pren com a base les Regles i Qüestions de l'Art lul·liana. Per fer-ho, Llull divideix l'oració en nou maneres i, després, assegura que Déu, que és pietós, escolta la pregària dels homes: «E Deu, per sa gran pietat, / auja nostra oració / ab pietat e ab perdó, / en tant que siam exoit; / e ajud-nos Sant Esperit» (p. 319, vv. 4.684-4.688).

Les cinc etapes per curar l'ànima del pecat i prevenir-lo ja van captar l'atenció dels grups religiosos i els laics interessats per l'espiritualitat de l'edat mitjana. Anna Fernàndez assegura que es conserva documentació que testimonia que el text

va circular i es va utilitzar com a electuari moral i, també, com a manual de contemplació. A més, tot i que amb menys representació, l'obra va continuar sent llegida als segles XVI, XVII i XVIII. Amb tot, no va ser fins al segle XIX que un renovat interès en els textos de Llull no va suscitar una relectura de l'obra des d'un punt de vista més literari. És aquest punt de vista el que va determinar la direcció dels estudis que van acostar-se al tractat fins al dia d'avui. La tendència dels acadèmics havia estat buscar els capítols que es consideraven més expressius poèticament i menystenir la resta. La nova edició de les NEORL planteja una altra manera d'entendre el text. Una nova mirada més d'acord amb els estudis lul·lians actuals que té en compte l'objectiu vital de Ramon Llull i col·loca l'obra coherentment dins d'aquesta tendència general.

GELABERT, Joan: *L'alegria inaudita. Reflexions sobre el Llibre de Contemplació en Déu*, sa Pobla: Publicacions Illa Sobre Mar, 2018.

PERE GARAU BORRÀS

Universitat de les Illes Balears.

p.garau@uib.cat

Gelabert inicia l'assaig sobre el *Llibre de contemplació en Déu* amb una aproximació al concepte de mística i la justificació de per què no encaixa amb la definició del llibre. Entén que l'essència per a entendre'l és l'amor correspost de Llull cap a Déu, la crida que sentí amb l'aparició de Jesucrist crucificat i el *jo* que se'n deriva al llarg de l'obra. Això i la Trinitat són els dos fonaments que Gelabert afirma com a essencials per a entendre el *Llibre de contemplació en Déu*. És des d'aquesta premissa que s'inicia la seva aproximació a l'obra.

Seguidament, comença a través de nou capítols un recorregut pel llibre lul·lià. Al primer, sota el títol de «L'alegria de l'ésser», parla de l'alegria ontològica, fruit de la trobada de Déu. Per a Gelabert, Llull procura transmetre aquesta alegria a través de comparacions, per a crear un sentiment d'empatia amb el lector. A més a més, explica com l'argument de l'ésser és un dels més usats per Llull arreu del llibre i l'interpreta com la presa de consciència del subjecte lector enfront d'ell mateix. Afegeix Gelabert que el *jo* conscient esdevé *jo* amorós i llavors *jo* cognoscent, com a alegoria trinitària. Comenta que Llull considera que l'ésser «només és digne d'alegria quan s'alegra de l'existència de Déu, perquè aleshores ja ha assolit la seva pròpia dignitat en l'amor diví» (GELABERT 2018: 25). Així, l'autor remarca que Llull mostra tres tipus d'alegria: la individual, la dual i la plural, *i. e.* la d'un mateix, la que es té cap a Déu i la que es té cap al pròdig.

En el segon capítol Gelabert disserta sobre la Trinitat, explicada a partir de l'essència de Déu: la Trinitat mostra que la creació, l'encarnació i el final són una realitat i alhora tres. No obstant això, recorda que Llull adverteix que l'home no